

10. *Патриарх* и молодежь: разговор без дипломатии / [ред.-составители В. Пономарев, А. Добросоцких]. – М., 2009. – 208 с.

11. *Повалій Л.* Українські проблеми релігійного виховання дітей / Л. Повалій, В. Постовий // Освіта і управління. – 2006. – Т. 9, № 2. – С. 121–127.

12. *Православний храм Усіх Святих Чернігівських* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://xvc-cp.net.ua>.

13. *Рашковська В.* “Подорож у православний храм” як засіб розвитку духовності особистості / В. Рашковська // Рідна школа. – 2003. – № 3(878). – С. 16–18.

14. *Романовський О. Г.* Педагогічні аспекти впливу християнського культурного середовища на формування особистості / О. Г. Романовський, В. М. Бабаєв, О. С. Пономарьов // Педагогіка толерантності. – 2001. – № 1. – С. 64–68.

15. *Хайруддинов М. А.* Без знання релігії громадний пласт культурного насліддя не будет воспринят подрастающими поколениями / М. А. Хайруддинов // Педагогіка толерантності. – 2001. – № 1. – С. 70–71.

УДК 316.36:37

Т.І. Коленіченко, канд. пед. наук

О.Ю. Количева, магістрантка

Чернігівський національний технологічний університет, м.Чернігів, Україна

ФОРМУВАННЯ БАТЬКІВСЬКИХ НАВИЧОК ЯК ОДИН ІЗ АСПЕКТІВ ПІДГОТОВКИ МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

Досліджено теоретичні аспекти поняття «відповідальне батьківство», «молодь», «батьківські навички». Проаналізовано основні проблеми формування батьківських навичок як одного із аспектів підготовки молоді до сімейного життя, які спричинені впливом на молоду людину певних зовнішніх факторів. Описано реалізацію авторської програми «Підготовка молоді до батьківства», яка має на меті підвищити рівень сформованості батьківських навичок у молоді.

Ключові слова: сім'я, молодь, батьківські навички, відповідальне батьківство, шлюбно-сімейний спосіб життя, соціально-педагогічні умови, сучасні тенденції подружнього життя.

Исследовано теоретические аспекты понятия «ответственное родительство», «молодежь», «родительские навыки». Проанализировано основные проблемы формирования родительских навыков как одного из аспектов подготовки молодежи к семейной жизни, вызванных влиянием на молодого человека ряда внешних факторов. Описано реализацию авторской программы «Подготовка молодежи к отцовству», которая имеет целью повысить уровень сформированности родительских навыков у молодежи.

Ключевые слова: семья, молодежь, родительские навыки, ответственное отцовство, брачно-семейный образ жизни, социально-педагогические условия, современные тенденции супружеской жизни.

The investigation defines theoretical aspects of the concepts “responsible parenthood”, “youth”, “parent’s skills”. The article analyzes the main problems of formation of parent’s skills which depend from external factors. The study gives the description of the realization of author’s program “The preparation of young people for parenthood” which aims to enhance the level of formation of youth parent’s skills.

Key words: family, youth, parent’s skills, responsible parenthood, marriage and family way of life, social-pedagogical conditions, modern trends of matrimony.

Постановка проблеми. Підготовка молоді до подружнього та майбутнього сімейного життя є невід’ємною складовою формування відповідальної та успішної особистості в умовах поступу в євроінтеграційний освітній простір. Особливої значущості набуває проблема гендерної соціалізації молоді та підготовки їх до прокреативної діяльності як реалізації потреби мати дітей, прагнення бути гарними батьками.

Деформація соціальних і моральних цінностей, що відбувається в останні роки, значно вплинула на ставлення молоді до шлюбу і створення сім'ї зокрема. Сучасна молодь, з одного боку, досить рано починає статеве життя, яке буває частіше невпорядкованим, а з іншого, – психологічно не готова до створення сім'ї та відповідального батьківства.

З огляду на це важливою проблемою сьогодення є формування батьківських навичок, від рівня і якості яких залежить здатність молоді повною мірою виконувати батьківські обов'язки, сприяти здоровому розвитку дитини в сім'ї, розвивати власну батьківську компетентність.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Визначення особливостей соціально-педагогічної роботи з формування батьківських навичок у молоді передбачає аналіз наукових здобутків учених. Молодь як суб'єкт сімейного життя досліджувалась соціологами Н. Головатим, І. Дементьевою, І. Коном, Н. Юркевичем, психологами Т. Андреевою, О. Бодальовим, О. Бондарчук, соціальними педагогами Т. Головановою, Л. Гридковець, А. Капською. Формуванню усвідомленого батьківства присвячені роботи О. Безпалько, Т. Веретенко, Н. Гусака.

Наукова література з формування психолого-педагогічних аспектів батьківства у молоді показує, що є велика кількість досліджень щодо змісту, форм, методів формування у молоді навичок до сімейного життя, але залишаються недостатньо розробленими питання відповідальності, пов'язаної з батьківством, уявлення про виховання дитини в сім'ї, сприяння здоровому її розвитку; формування відповідального ставлення та готовності до батьківства у молоді тощо.

Мета статті. Головна мета цієї роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні, виявленні та розкритті соціально-педагогічних умов, які впливають на процес формування батьківських навичок у студентської молоді.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, запорукою особистого щастя кожної людини є створення сім'ї та народження дітей. Проте кожен повинен знати, що бути подружжям чи батьками дуже непросто. Сімейне щастя не дається в готовому вигляді, воно є результатом того, наскільки добре люди знають один одного, наскільки їм відомо про зміст батьківської ролі та традиції сімейного виховання. Ось чому важливим для молоді є розуміння сутності поняття «батьківство».

Із позиції системного підходу феномен батьківства можна розглядати як підсистему в системі сім'ї та водночас як відносно самостійне утворення. Здійснивши аналіз соціально-педагогічної й психологічної літератури з цієї проблеми, ми зробили висновок, що єдиного тлумачення терміна «батьківство» немає. Кожен із дослідників трактує його по-різному. Г. Лактіонова під батьківством розуміє процес забезпечення батьками (рідними чи прийомними) необхідних умов для повноцінного розвитку, виховання та навчання дітей [4, с. 94]. Зі свого боку, А. Капська розуміє батьківство як факт походження дитини від одного чоловіка, юридично посвідчений записом у державних органах РАЦСу [7]. О. Безпалько під батьківством розуміє процес забезпечення батьками (рідними чи прийомними) необхідних умов для повноцінного розвитку та навчання дітей [1, с. 47]. На її думку, батьківська позиція характеризується такими ознаками, як адекватність, гнучкість і перспективність.

На сьогодні в соціально-педагогічній теорії та практиці досить поширене поняття «усвідомлене батьківство». Г. Лактіонова та О. Безпалько усвідомлене батьківство ви-

значають як форму батьківства, яка ґрунтується на свідомому ставленні батьків чи осіб, які їх замінюють, до створення умов для повноцінного розвитку дитини з урахуванням її індивідуальних особливостей [4, с. 47]. Основними характеристиками усвідомленого батьківства є батьківська позиція та стиль поведінки батьків.

Формування відповідального ставлення до батьківства визначено як діяльність. Умови діяльності, за В. Козаковим, характеризуються як середовище та засоби, в яких і за допомогою яких, виконуються ті або інші дії та реалізується діяльність [3, с. 24].

Відповідно до цього створення умов формування відповідального ставлення до батьківства передбачає організацію середовища та використання засобів, які забезпечують більш ефективну реалізацію діяльності та досягнення її цілі – формування відповідального ставлення до батьківства у молоді.

Під соціально-педагогічними умовами формування відповідального ставлення до батьківства можна розуміти сукупність певних обставин, що створюються в процесі соціально-педагогічної роботи та забезпечують сформованість особистісної позиції щодо батьківства через реалізацію засвоєних знань та вмінь.

Науковець О.Г. Лещенко [6] визначає чотири соціально-педагогічні умови, необхідні для формування відповідального ставлення до батьківства у молоді.

Перша умова передбачає взаємодію між фахівцями державних і громадських організацій, соціальних та медичних закладів у процесі формування відповідального ставлення до батьківства як одного із аспектів підготовки молоді до сімейного життя. Центральним у цій умові є поняття «взаємодія». Взаємодія характеризується як процес безпосереднього або опосередкованого впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного, що породжує їхню взаємну обумовленість та зв'язок.

Друга умова – урахування специфіки організації навчання молоді як дорослої категорії. Виокремлення цієї умови обумовлено віковими особливостями молодого подружжя, пов'язаними з їх фізіологічними та соціальними змінами (створення власної сім'ї, переїзд від батьків, народження дітей тощо), які впливають на формування відповідального ставлення до батьківства.

Третя соціально-педагогічна умова – відповідність змісту програми формування сутнісним та структурним характеристикам відповідального ставлення до батьківства. Розкриття цієї умови формування відповідального ставлення до батьківства у молоді є розроблення програми формування відповідального ставлення до батьківства.

Четверта умова пов'язана із використанням інтерактивних форм та методів у процесі формування батьківських навичок у молоді. Реалізація основних напрямів формування батьківських навичок передбачає використання активних форм та методів навчання (відео-лекторій, інформування, мозковий штурм, дискусія, тренінг, міні-лекція, групова бесіда, рольова гра, аукціон ідей родинної педагогіки, сімейна скринька, арт-терапія тощо).

Знання ступеня готовності молоді до батьківства дозволяє вчасно діагностувати порушення батьківської поведінки, спроектувати способи її корекції й профілактики. Останнє особливо важливо в сучасних умовах, коли актуальні проблеми, пов'язані не тільки з батьками, що відмовляються від своїх дітей і проявляють стосовно них відкриття зневагу й насильство, але й проблеми порушення стосунків між батьками та дітьми, які служать причинами зниження емоційного благополуччя дитини й відхилень у її оптимальному психічному розвитку в дитячому, ранньому й дошкільному віці.

Особливістю сімейних цінностей є те, що вони, по своїй суті, представляють єдність емоцій, почуттів, переконань і поведінкових проявів.

Когнітивна складова ціннісних орієнтацій чоловіка й жінки характеризується тим, що інформація в ній перебуває на рівні переконань. Насамперед, це переконання в пріоритетності якихось цілей, типів і форм поведінки, а також переконання в пріоритетності якихось об'єктів у деякій ієрархії.

Емоційна складова реалізується в емоційному забарвленні й оцінному ставленні до спостережуваного явища. Саме емоційний аспект, що визначає переживання й почуття людини, показує значущість тієї або іншої цінності, є своєрідним маркером визначення пріоритетів.

Поведінкова складова може бути як раціональною, так і ірраціональною; головне в ній – спрямованість: на реалізацію ціннісної орієнтації, досягнення значущої мети, захист тієї або іншої суб'єктивної цінності й т. ін. [5].

Саме вищезазначеними причинами й обумовлена наша дослідно-експериментальна робота з формування батьківських навичок у молоді, що має на меті виконання таких завдань:

- виявити вихідний рівень ставлення до батьківства у молоді;
- розробити та впровадити соціально-педагогічну програму з формування батьківських навичок у молоді;
- обґрунтувати рівень сформованості батьківських навичок у молоді, яке неможливе без аналізу вихідного ставлення молоді до батьківства, що було здійснено під час нашого дослідження.

Комплексне дослідження проводилося на базі Чернігівського національного технологічного університету впродовж 2013 року. Експеримент проходив у два етапи: перший етап – у процесі якого з'ясовували рівень сформованості батьківських навичок у молоді; другий етап – передбачав впровадження розробленої нами соціально-педагогічної програми з формування батьківських навичок у молоді. Експериментально-дослідницькою роботою було охоплено 53 особи, які складають студентську молодь, віком від 18 до 20 років, що навчаються на IV курсі Чернігівського національного технологічного університету.

У загальному про результати дослідження можна сказати, що більшість опитаних респондентів погано уявляють себе в ролі батьків, знання про сім'ю та про основи виховання є фрагментарними, отримані дані також свідчать про відсутність у більшості молоді будь-яких дій щодо підвищення рівня освіченості у сфері батьківства, але у них є бажання до створення сім'ї та оволодіння навичками відповідального батьківства.

Найменше молодь має знання про першу медичну допомогу – 7,5 %, а також про основи вікової психології – 3,7 %, які набрали найменшу кількість виборів, незважаючи на те, що в навчальній програмі ці предмети наявні.

Середній рівень сформованості батьківських навичок показали 32,6 % молоді. Вони частково обізнані з інформацією про права дитини, права, обов'язки батьків, про батьківську відповідальність; спостерігаються неточності в знаннях; мають частково виражене розуміння сутності батьківської ролі, своєї майбутньої батьківської позиції та уявлення щодо ідеального та реального образу себе у ролі батька чи матері; часткова спрямованість на сімейні цінності; вони мають недостатньо сформовану репродуктивну установку, переважає позитивний емоційний фон у сприйнятті батьківства, але можуть

виникати і негативні почуття, що свідчить про важливість постійної роботи педагогів та психологів зі студентами з окресленої проблеми.

Результати дослідження з визначення рівнів сформованості батьківських навичок у молоді дозволили нам виділити такі тенденції: освіченість молоді супроводжується відсутністю системних, глибоких знань з морально-правових та психолого-педагогічних аспектів підготовки молоді до батьківства, характеризується низьким рівнем знань; наявність репродуктивної установки і часткова спрямованість на цінності батьківства визначають низьку мотивацію молоді до самовдосконалення своїх знань та вмінь, необхідних у батьківстві; в уявленні про виконання батьківської ролі респонденти не мають чіткого розуміння про якості та характеристики, які мають бути властиві батькам; у молодих людей недостатньо сформованим є вміння керувати емоційним станом, взаємодіяти з позиції демократичного стилю, конструктивного вирішення конфліктів.

Вищезазначені результати засвідчують, що зміст уявлень студентів про майбутнє батьківство та сім'ю характеризується неповнотою і неоднозначністю, а наявна педагогічна система ВНЗ недостатньо формує оптимальний рівень уявлень юнаків та дівчат про батьківство і вимагає перегляду і розроблення нових форм роботи в цьому напрямку. Тож як варіант нами було розроблено програму формування батьківських навичок «Підготовка молоді до батьківства».

Програма має на меті виконання трьох завдань з формування батьківських навичок у молоді:

1. Морально-правове виховання молоді сприяє формуванню ціннісних орієнтацій на сім'ю, батьківство через розгляд особистісно-батьківського, виховного та культурно-етичного підходів до розуміння батьківства з погляду етнопедагогіки; обізнаності із законами, в яких містяться права, обов'язки батьків щодо своїх дітей, а також права дітей і їх дотримання з боку дорослих.

2. Розвиток репродуктивних установок, які лежать в основі репродуктивної поведінки молоді.

3. Психолого-педагогічна підготовка молоді як майбутніх батьків повинна узгоджуватися із змістом батьківських навичок і передбачати отримання знань про методи, стилі виховання, вікові особливості розвитку дитини, розвиток умінь та навичок виконання своєї батьківської ролі.

Програма «Підготовка молоді до батьківства» включала в себе:

1) програму навчання «Відповідальне ставлення до батьківства як важлива умова виконання батьківських функцій»;

2) ігрові методики «Відповідальне батьківство»;

3) арт-терапію;

4) відеолекторій.

Програма навчання «Відповідальне ставлення до батьківства як важлива умова виконання батьківських функцій» включала: інформацію стосовно традицій сімейного виховання у народній педагогіці, інформацію про батьківство, його складові, права дітей, права та обов'язки батьків, основні проблеми та причини конфліктів у родині, про наслідки безвідповідальної поведінки батьків, роль батьків на різних вікових етапах розвитку дитини, сучасні тенденції розвитку інституту сім'ї.

Відповідно до завдань програми «Підготовка молоді до батьківства» здійснювалось формування духовної цінності батьківства у молоді: а саме в межах морально-правового виховання молоді.

Просвітницька діяльність з формування духовної цінності батьківства була спрямована на засвоєння традицій, ідеалів, цінностей, пов'язаних з виконанням батьківських ролей, турботливим ставленням до оточуючих членів сім'ї.

Реалізацію цієї діяльності було передбачено у навчальній програмі «Відповідальне ставлення до батьківства як важлива умова виконання батьківських функцій». Зміст просвіти полягав у інформуванні молоді з погляду особистісно-батьківського, виховного та культурно-етичного підходів до розуміння сутності батьківства в народній педагогіці; у використанні практичних методів щодо залучення молоді до використання традицій у власному житті (у діяльності та поведінці).

Серед форм, які ми реалізовували у програмі, були такі: групова взаємодія; словесні форми впливу на учасників; родовід; сімейна скринька та аукціон ідей родинної педагогіки.

До основних тем, за якими проводились дискусії та бесіди, слід віднести, наприклад, такі: «Ролі батька і матері у вихованні дитини: відмінності, переваги, рівноправність», «Якими повинні бути «ідеальні» батьки?», «Чому ставлення до батьківства має бути відповідальним?». Завдяки цьому методу деякі учасники почали тренуватися не критикувати погляд інших і толерантно ставитися до найбезглуздіших ідей. Цей метод сприяв активізації пізнавальної діяльності та емоційної сфери учасників групи [2].

Особлива увага під час розроблення програми «Підготовка молоді до батьківства» приділялась відбору ігор для молоді, які є дієвою формою розвитку вмінь поведінкового компонента щодо батьківства (взаємодіяти з позиції демократичного стилю, керувати емоційним станом, прогнозувати наслідки своїх дій та ефективно вирішувати конфліктні ситуації).

Використання рольової гри у процесі формування батьківських навичок обумовлене дотриманням принципу взаємодії теорії та практики, який є важливим під час навчання дорослої категорії. Рольова гра сприяє розширенню досвіду учасників через створення несподіваної ситуації, в якій пропонується прийняти позицію (роль) когось із учасників і потім напрацювати спосіб, який дозволить привести цю ситуацію до логічного завершення [2]. Ми використовували рольові ігри різної тематики: «Я – батько/мати», «Ефективне батьківське спілкування», «Права дитини», «Конструктивне вирішення конфліктів» та ін.

Також до ігрових методик був включений метод проблемних ситуацій. Ми використовували його під час вирішення питань, що стосувалися прав та обов'язків батьків стосовно виховання своїх дітей, наслідків та дій у разі їхнього недотримання.

Відеолекторій використовувався нами як самостійна форма навчання молоді. Ми підготували фільми, в яких розкриваються питання розвитку дітей, дитячо-батьківських взаємин, стилів виховання, правил взаємодії з дитиною тощо. Після його перегляду учасники разом визначали проблемні моменти, знаходили шляхи їхнього вирішення та обговорювали дії, які можуть попередити виникнення таких проблем.

Висновки і пропозиції. Отже, теоретичний аналіз наукових досліджень свідчить, що незважаючи на зростання інтересу вчених до проблеми формування батьківських

навичок у молоді, поки немає достатніх підстав вважати вирішеною проблему ефективною діяльністю держави в цілях вирішення цієї проблематики. Виокремлені й теоретично обґрунтовані соціально-педагогічні умови, які визначають успішність процесу формування батьківських навичок у молоді, дали можливість для визначення циклу взаємозв'язку між педагогами, волонтерами та молоддю у процесі формування батьківських навичок. Розроблена нами програма є важливим компонентом у вирішенні окресленої проблеми. Результати дослідження дають підстави вважати, що вихідна методологія є правильною, визначені завдання – реалізовані, мета досягнута.

Список використаних джерел

1. *Безпалько О. В.* Системний підхід до організації соціально-педагогічної роботи з дітьми та учнівською молоддю в територіальній громаді / О. В. Безпалько // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2006. – № 3. – С. 46–54.
2. *Зверева І. Д.* Соціальна педагогіка : теорія і технології : підручник / І. Д. Зверева. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 316 с.
3. *Козаков В. А.* Психологія діяльності та навчальний менеджмент : підручник / В. А. Козаков. – К. : КНЕУ, 2000. – 243 с.
4. *Лактіонова Г. М.* Усвідомлене батьківство як умова повноцінного розвитку дитини : метод. матеріали / Г. М. Лактіонової. – К. : Наук. світ, 2004. – 107 с.
5. *Лещенко О. Г.* Зміст, форми та методи формування відповідального ставлення до батьківства у молодого подружжя / О. Г. Лещенко // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Серія "Педагогіка". – Івано-Франківськ, 2008. – Вип. XXII – XXIII. – С. 89–95.
6. *Лещенко О. Г.* Основні компоненти відповідального ставлення до батьківства / О. Г. Лещенко // Вісник Запорізького національного університету : зб. наук. статей. Педагогічні науки / гол. ред. Л. І. Міщик. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2007. – № 2. – С. 113–118.
7. *Соціальна педагогіка : навчальний посібник / А. Й. Капська, Л. І. Міщик, З. І. Зайцева та ін. ; Нац. пед. університет ім. М. П. Драгоманова, УДЦССМ.* – К. : Аспект, 2000. – 264 с.

УДК 316:379.8

Т.В. Скорик, канд. пед. наук

А.В. Вербицька, магістрантка

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

СОЦІАЛЬНА АНІМАЦІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Розглянуто особливості та проблеми проведення молоддю вільного часу, основні форми молодіжного дозвілля, сутність анімації як сучасної форми соціальної роботи у сфері дозвілля молоді. Запропоновано результати емпіричного дослідження впливу соціальної анімації на становлення особистості студента у сфері дозвілля.

Ключові слова: дозвілля, анімація, соціальна робота, культурно-дозвіллева діяльність, анімаційна діяльність.

Рассмотрено особенности и проблемы молодежного досуга, его основные формы, особенности анимации как современной формы социальной работы в сфере досуга молодежи. Предложено результаты эмпирического исследования влияния социальной анимации на становление личности студента в сфере досуга.

Ключевые слова: досуг, анимация, социальная работа, культурно-досуговая деятельность, анимационная деятельность.